

Το πείραμα της προσευχής

Μια διασκεδαστική, αν και αξιοθρήνητη επίσης, μελέτη περιπτώσεων σχετικά με τα θαύματα είναι το μεγάλο πείραμα της προσευχής: Άραγε, η προσευχή υπέρ των ασθενών βοηθά στην ανάρρωσή τους; Είναι πολύ συνηθισμένο να αναπέμπονται προσευχές, είτε κατ' ιδίαν είτε σε επίσημους τόπους λατρείας, για την ίαση αρρώστων. Ο εξάδελφος του Δαρβίνου, ο Francis Galton, υπήρξε ο πρώτος που ανέλυσε επιστημονικά την περίπτωση να φέρνει αποτέλεσμα η προσευχή υπέρ κάποιου προσώπου. Πρόσεξε ότι κάθε Κυριακή, σε

πολλές εκκλησίες στη Βρετανία, ολόκληρο το εκκλησίασμα προσευχόταν δημοσίως για την καλή υγεία της βασιλικής οικογένειας. Δεν θα έπρεπε, λοιπόν, να έχουν εξαιρετική ευεξία, συγκρινόμενοι με εμάς τους υπόλοιπους, αφού για λογαριασμό μας προσεύχονται μόνο οι πιο αγαπημένοι μας άνθρωποι; Ο Galton το εξέτασε και δεν βρήκε στατιστικές διαφορές. Η πρόθεσή του μπορεί να ήταν βέβαια σατιρική, όπως και όταν προσευχόταν πάνω σε τυχαία επιλεγμένες εκτάσεις εδάφους για να δει αν τα φυτά εκεί θα μεγάλωναν γρηγορότερα (αλλά δεν μεγάλωναν).

Πιο πρόσφατα, ο φυσικός Russell Stannard (ένας από τους τρεις γνωστότερους θρήσκους επιστήμονες της Βρετανίας) συμμετείχε σε μια πρωτοβουλία που χρηματοδοτήθηκε —φυσικά— από το «Ίδρυμα Τέμπλετον», για να εξεταστεί πειραματικά η υπόθεση ότι η προσευχή υπέρ νοσούντων βελτιώνει την υγεία τους.

Για να διεξαχθούν σωστά τέτοιου είδους πειράματα, πρέπει να είναι διπλά-τυφλά —και αυτή η προϋπόθεση τηρήθηκε αυστηρά. Οι ασθενείς τοποθετήθηκαν, με αυστηρώς τυχαία δειγματοληψία, είτε στην πειραματική ομάδα (για την οποία απευθύνονταν προσευχές) είτε στην ομάδα ελέγχου (για την οποία δεν απευθύνονταν προσευχές). Ούτε οι ασθενείς, αλλά ούτε και οι γιατροί τους ή εκείνοι που τους φρόντιζαν, ούτε οι πειραματιστές επιτρεπόταν να γνωρίζουν για ποιους από τους ασθενείς απευθύνονταν προσευχές και ποιοι ανήκαν στην ομάδα ελέγχου. Όσοι απηύθυναν τις «πειραματικές» προσευχές έπρεπε βέβαια να γνωρίζουν το όνομα του ανθρώπου για τον οποίο προσεύχονταν —αλλιώς, πώς θα ήξεραν για ποιον ακριβώς προσεύχονται; Αλλά δόθηκε μεγάλη προσοχή στο να γνωρίζουν μόνο το όνομα και το πρώτο γράμμα του επωνύμου του αντίστοιχου

ατόμου. Καθώς φαίνεται, τούτο αρκούσε για να βοηθήσει τον Θεό να εντοπίζει το σωστό κρεβάτι στο νοσοκομείο.

Και μόνο η ιδέα της διεξαγωγής τέτοιων πειραμάτων αξίζει μια γενναία δόση χλευασμού —και πράγματι η μελέτη γελοιοποιήθηκε δεόντως ...

Αγνοώντας θαρραλέα τους χλευασμούς, η ερευνητική ομάδα επέμεινε στο έργο της, ξοδεύοντας 2,4 εκατομμύρια δολάρια του «Ιδρύματος Τέμπλετον», με επί κεφαλής τον δρ Herbert Benson, έναν καρδιολόγο από το Ιατρικό Ινστιτούτο Νου/Σώματος (Mind/Body Medical Institute) που βρίσκεται κοντά στη Βοστώνη. Νωρίτερα, ένα δελτίο Τύπου από το «Ιδρυμα Τέμπλετον» είχε αναφέρει ότι ο δρ Benson πίστευε *«πως αρχίζουν να συγκεντρώνονται αποδεικτικά στοιχεία για την αποτελεσματικότητα της διαμεσολαβητικής προσευχής σε κλινικό περιβάλλον»*. Ασφαλώς, λοιπόν, η έρευνα βρισκόταν σε καλά χέρια, και δεν φαινόταν πιθανό να πληγεί από σκεπτικιστικές δονήσεις. Ο δρ Benson και η ομάδα του παρακολούθησαν συνολικά 1.802 ασθενείς σε έξι νοσοκομεία. Όλοι τους υποβλήθηκαν σε παρακαμπτήριο επέμβαση (μπαϊπάς). Οι ασθενείς χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες.

Για τους ασθενείς της ομάδας 1, κάποιοι πιστοί απηύθυναν προσευχές, αλλά οι ασθενείς δεν το γνώριζαν.

Για την ομάδα 2 δεν προσευχόταν κανένας, και οι ασθενείς επίσης δεν το γνώριζαν.

Οι ασθενείς της ομάδας 3 γνώριζαν ότι κάποιοι προσεύχονταν υπέρ της υγείας τους.

Με τη σύγκριση των ομάδων 1 και 2 εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της διαμεσολαβητικής προσευχής. Με τη συμπερίληψη της ομάδας 3 εξετάζονται πιθανές ψυχοσωματικές επιδράσεις που μπορεί να έχει στον ασθενή η γνώση ότι κάποιοι προσεύχονται για λογαριασμό του.

Τις προσευχές απηύθυναν οι πιστοί τριών εκκλησιών, από τη Μινεσότα, τη Μασαχουσέτη και το Μιζούρι. Όλες οι εκκλησίες βρίσκονταν μακριά από τα τρία νοσοκομεία. Οι πιστοί αυτοί, όπως προαναφέρθηκε, γνώριζαν μόνο το όνομα και το αρχικό του επωνύμου του ασθενούς για τον οποίο προσεύχονταν. Και επειδή η σωστή πειραματική πρακτική επιβάλλει να εξισώνονται οι συνθήκες όσο γίνεται περισσότερο, δόθηκε στους πιστούς η οδηγία να περιλαμβάνουν στις δεήσεις τους τη φράση *«για μια επιτυχή επέμβαση με γρήγορη, υγιή ανάρρωση και χωρίς επιπλοκές»*.

Τα αποτελέσματα, που δημοσιεύτηκαν στο «American Heart Journal» του Απριλίου 2006, ήταν ξεκάθαρα: Δεν υπήρχε διαφορά ανάμεσα στους ασθενείς για τους οποίους κάποιος προσεύχονταν και τους ασθενείς για τους οποίους δεν γίνονταν προσευχές. Τι μεγάλη έκπληξη! Υπήρχε, πάντως, μια διαφορά ανάμεσα στους ασθενείς που ήξεραν ότι κάποιος προσεύχονταν υπέρ της υγείας τους και στους ασθενείς που δεν γνώριζαν τίποτε, είτε γίνονταν προσευχές και για αυτούς είτε όχι· αλλά η διαφορά ήταν η αντίθετη της αναμενόμενης. Όσοι γνώριζαν ότι κάποιος προσεύχονταν για χάρη τους παρουσίασαν πολύ περισσότερες επιπλοκές απ' ό,τι οι ασθενείς που δεν γνώριζαν τίποτε. Άραγε ο Θεός προκάλεσε μερικές ανωμαλίες για να δείξει την αποδοκιμασία του για όλο αυτό το θεοπάλαβο εγχείρημα; Πιθανότερο φαίνεται ότι οι ασθενείς που ήταν ενήμεροι για τις προσευχές υπέρ της υγείας τους απέκτησαν, συνεπεία αυτής της επίγνωσης, περισσότερο άγχος: «Άγχος για την επίδοσή τους», όπως το έθεσαν οι ερευνητές. Ο δρ Charles Bethea, ένας από τους ερευνητές, είπε: «Μπορεί επίσης να τους προκάλεσε ανησυχία, να τους έκανε να αναρωτηθούν, "είμαι άραγε τόσο άρρωστος που χρειάστηκε να καλέσουν κόσμο να προσευχηθεί για εμένα;"». Στη σημερινή δικομανή εποχή μας, είναι άραγε υπερβολικό να ελπίζει κανείς ότι αυτοί οι ασθενείς, οι οποίοι υπέστησαν επιπλοκές επειδή γνώριζαν ότι κάποιος απηύθυναν πειραματικές προσευχές υπέρ της υγείας τους, θα καταθέσουν ομαδική αγωγή εναντίον του «Ιδρύματος Τέμπλετον»;

Δεν προκαλεί έκπληξη το ότι οι θεολόγοι εξέφρασαν τη διαφωνία τους στη διεξαγωγή αυτής της μελέτης, πιθανότατα επειδή ανησυχούσαν μήπως γελοιοποιήσει τη θρησκεία. Ο Richard Swinburne, θεολόγος του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, γράφοντας μετά την αποτυχία της μελέτης, εξέφρασε τις ενστάσεις του λέγοντας ότι, ο Θεός απαντά σε προσευχές μόνο όταν αναπέμπονται για βάσιμους λόγους. Οι προσευχές για κάποιον συγκεκριμένο άνθρωπο και όχι για έναν άλλο, απλώς και μόνο επειδή έτσι έπεσε ο κλήρος κατά το σχεδιασμό ενός διπλού-τυφλού πειράματος, δεν γίνονται για βάσιμο λόγο. Ο Θεός θα κατάλαβε το τέχνασμα... Όχι για πρώτη φορά, προσπαθεί να αιτιολογήσει την ύπαρξη του πόνου σε έναν κόσμο που κυβερνάται από τον Θεό:

Ο πόνος μου, μού δίνει την ευκαιρία να δείξω κουράγιο και υπομονή. Σε εσένα δίνει την ευκαιρία να δείξεις συμπόνια και να με βοηθήσεις να τον απαλύνω. Και στην κοινωνία δίνει την ευκαιρία να επιλέξει ανάμεσα στο αν θα επενδύσει ή όχι χρήματα στην προσπάθεια να βρεθεί θεραπεία [...]. Μολονότι ένας καλός Θεός νιώθει πόνο για τις δοκιμασίες μας, σίγουρα η σοβαρότερη μέριμνά Του

συνίσταται στο αν ο καθένας μας θα δείξει υπομονή, συμπόνια και γενναιοδωρία, και αν θα διαμορφώσει έτσι ευλαβή χαρακτήρα. Μερικοί άνθρωποι έχουν μεγάλη ανάγκη να αρρωστήσουν για το καλό τους, ενώ άλλοι έχουν μεγάλη ανάγκη να αρρωστήσουν για να προσφέρουν στους συνανθρώπους τους σημαντικές επιλογές. Μόνο με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να ενθαρρυνθούν ορισμένοι να κάνουν σημαντικές επιλογές για το τι είδους άνθρωποι πρόκειται να γίνουν. Κάποιοι άλλοι όμως δεν εκτιμούν τόσο την αρρώστια.

Ένα ακόμα τυπικό παράδειγμα θεολογικού συλλογισμού υπάρχει και στη συνέχεια του άρθρου τού Swinburne. Πολύ σωστά υποστηρίζει ότι, αν ο Θεός ήθελε να αποδείξει την ύπαρξή Του, θα έβρισκε καλύτερους τρόπους να το επιτύχει από το να επηρεάσει ελαφρώς τα στατιστικά στοιχεία ανάρρωσης μιας πειραματικής ομάδας καρδιοπαθών σε σχέση με εκείνα της ομάδας ελέγχου. Αν ο Θεός υπήρχε και ήθελε να μας πείσει για αυτό, θα μπορούσε να «γεμίσει τον κόσμο με υπερθαύματα». Και τώρα ο Swinburne ξεφουρνίζει το μαργαριτάρι του: «Υπάρχουν ούτως ή άλλως πολλά αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη του Θεού, και τα υπερβολικά πολλά ίσως δεν θα μας έκαναν καλό». Τα υπερβολικά πολλά ίσως δεν θα μας έκαναν καλό! Ξαναδιαβάστε το! Τα υπερβολικά πολλά αποδεικτικά στοιχεία ίσως δεν θα μας έκαναν καλό. Ο Richard Swinburne μέχρι πρόσφατα κατείχε έδρα Θεολογίας μεγάλου κύρους στη Βρετανία και είναι εταίρος της Βρετανικής Ακαδημίας. Όποιος ψάχνει για θεολόγο, δεν υπάρχει περίπτωση να βρει πιο διακεκριμένο. Ίσως όμως δεν έχει ανάγκη από θεολόγο.

Ο Swinburne δεν ήταν ο μόνος θεολόγος που αποκήρυξε την προαναφερθείσα μελέτη μετά την ολοκλήρωσή της. Οι New York Times επίσης παραχώρησαν το χώρο μιας επιφυλλίδας στον αιδεσιμότατο Raymond J. Lawrence, για να εξηγήσει για ποιον λόγο οι ευσυνείδητοι θρησκευτικοί ηγέτες «θα βγάλουν έναν αναστεναγμό ανακούφισης» επειδή δεν υπήρξαν ενδείξεις για την αποτελεσματικότητα της διαμεσολαβητικής προσευχής. Άραγε, θα τα έλεγε αλλιώς αν η μελέτη τού Benson είχε κατορθώσει να αποδείξει τη δύναμη της προσευχής; Ίσως όχι, αλλά μπορείτε να είστε σίγουροι ότι πάρα πολλοί άλλοι πάστορες και θεολόγοι θα το έκαναν. Το κείμενο του αιδεσιμότατου Lawrence αξίζει να μνημονευτεί πρωτίστως για την ακόλουθη αποκάλυψη: «Προσφάτως, ένας συνάδελφος μου ανέφερε την περίπτωση μιας ευσεβούς, μορφωμένης γυναίκας, η οποία κατήγγειλε τον θεράποντα ιατρό του άντρα της για παράβαση επαγγελματικής δεοντολογίας. Του καταλόγισε ότι, κατά τις τελευταίες ημέρες

της ζωής του συζύγου της, ο γιατρός δεν προσευχόταν για εκείνον».

Άλλοι θεολόγοι ένωσαν τις δυνάμεις τους με σκεπτικιστές του τύπου των NOMA και υποστήριξαν ότι η διερεύνηση της προσευχής κατ' αυτό τον τρόπο συνιστά σπατάλη χρημάτων, δεδομένου ότι η μελέτη της επίδρασης υπερφυσικών δυνάμεων βρίσκεται εξ ορισμού εκτός των δυνατοτήτων της επιστημονικής μεθόδου. Αλλά, όπως σωστά αναγνώρισε και το «Ίδρυμα Τέμπλετον» όταν χρηματοδότησε την εν λόγω έρευνα, η εξέταση της υποτιθέμενης δύναμης της διαμεσολαβητικής προσευχής βρίσκεται, τουλάχιστον θεωρητικώς, εντός των δυνατοτήτων της επιστήμης. Είναι δηλαδή δυνατόν να διεξαχθεί ένα διπλό-τυφλό πείραμα, και τούτο ακριβώς έγινε. Θα μπορούσε να είχε καταλήξει σε θετικά ευρήματα. Αν είχε συμβεί κάτι τέτοιο, πιστεύετε ότι θα βρισκόταν έστω και ένας απολογητής της θρησκείας που θα απέρριπτε τη μελέτη, με το αιτιολογικό ότι η επιστημονική έρευνα δεν έχει καμία σχέση με τα ζητήματα πίστης; Φυσικά όχι.

Περιττεύει να πούμε ότι τα αρνητικά αποτελέσματα του πειράματος δεν πρόκειται να κλονίσουν τους πιστούς. Ο Bob Barth, ο πνευματικός ηγέτης των πιστών τού Μιζούρι, οι οποίοι απηύθυναν μέρος των πειραματικών προσευχών, δήλωσε: «Ένας πιστός θα έλεγε ότι αυτή η μελέτη είναι ενδιαφέρουσα, αλλά εμείς προσευχόμαστε εδώ και πολύ καιρό, και γνωρίζουμε ότι η προσευχή φέρνει αποτέλεσμα, ενώ η έρευνα σχετικά με την προσευχή και την πνευματικότητα μόλις τώρα αρχίζει». Ναι, καλά: Γνωρίζουμε εξαιτίας της πίστης μας ότι η προσευχή είναι αποτελεσματική, και επομένως, αν τα στοιχεία δεν καταφέρνουν να το δείξουν, εμείς απλώς θα επιμένουμε ώσπου να πάρουμε το αποτέλεσμα που θέλουμε.

Πηγή: «Η περί Θεού αυταπάτη» (Ρίτσαρντ Ντόκινς)